

Haberler > Yazarlar > Taha AKYOL > Merkez ve kenar

Taha Akyol

Merkez ve kenar

17 Ağustos 2016

CUMHURBAŞKANI Erdoğan'ın FETÖ'yü anlatırken söylediği şu sözler, Türkiye'deki dip dalgalarını yani temel sosyolojik faktörleri izah ediyor:

“Şerif Mardin'in ‘çevre’ olarak ifade ettiği daha önce dışlanmış, ötekileştirilmiş tüm kesimleri merkeze taşıma çabamızdan bu kesimin de istifade etmesini sağladım...”

Osmanlı'dan devraldığımız, Cumhuriyet döneminde de ideolojik olarak keskinleşen “merkez” ile “çevre” (periferi) arasındaki sosyolojik farklılaşma, hatta çelişki, Türkiye'nin temel dinamiğidir.

Ben “çevre” yerine daha anlamlı olan “kenar” terimini kullanırım.

Batı'da Max Weber'in, bizde Şerif Mardin ve Sabri Ülgener hocalarımızın geliştirdiği bu teori, "modernleşme" tarihimize ışık tuttuğu gibi, bugün de "kutuplaşma" dahil pek çok sorununu izah edebilecek niteliktedir.

OSMANLI'DAN BERİ

Avrupa tarihinde sınıf çelişkilerine dayalı sosyal hiyerarşi, bizim tarihimizde "devlet" kurumuna göre oluştu: Bizde "merkez", devlet ve onunla iktisadi, hukuki, siyasi güç bağları olan ve daha çok bürokratik karaktere sahip yüksek tabakalardır. Bunlar "havas, devletlu, askeriye" denilen Osmanlı elitleridir.

Kenardaki halka "reaya, avam, sunuf-ı ahali" derlerdi.

Merkezdeki "ulema İslam'ı" ile kenardaki "halk İslam'ı" bile hayli farklıdır.

Batı'da modernleşmeyi burjuvazi geliştirdi, bizde ise "merkez" yani modern eğitilmiş asker-sivil bürokrasi...

Cumhuriyet'i bunlar kurdu.

Yakup Kadri gibi Atatürk'ün en yakınındaki kalemler, Cumhuriyetçi elitlerle "kenar"daki ahali arasında nasıl sert çelişkiler olduğunu çok ayrıntılı olarak anlatır. Şapka devrimi ve dini hayata müdahaleler bu çelişkiyi derinleştirmişti.

ŞEHİRLEŞME VE EĞİTİM

Tek Parti "merkez" in partisidir, elindeki devlet gücü vardır. Buna karşı 1924'teki Terakkiperver Fırka'dan tutun da 1950'deki Demokrat Parti'den günümüzdeki AKP'ye kadar olan siyasi hareketler "kenar" da bulunan geniş halk kitlelerini temsil ederler, seçimleri daima bunlar kazanır.

"Kenar" dan gelen Erdoğan'ın hâlâ "elitler" eleştirisi yapması, "merkez" e tepkinin ifadesidir.

Modernleşme sürecinde eğitim ve ekonomi geliştikçe “kenar”da bulunan halk “merkez”e gelir: Şehirleşme, eğitim, Anadolu sermayesi...

Şehirlere gelirken camilerini, mezhep ve tarikatlarını, hemşeriliklerini birlikte getirirler. Artık yığın köylüler değildirdirler, okumuş sözcüleri vardır.

Din sosyoloğu Steve Bruce, 19. yüzyıl Avrupa’sında kırsaldan şehirlere akan kitlelerin kilise ve tarikatlarını birlikte getirdiklerini, “dindarlaşmanın altın çağı”nın yaşandığını, tarikatların okullar ve aşevleri açtıklarını anlatır.

Türkiye 1950’den beri benzer bir süreci yaşıyor.

MERKEZ-KENAR KAYNAŞMASI

Max Weber, “kenar”dan modernleşme sürecinde “merkez”e gelen milyonların klasik “merkez” ve “kenar” hiyerarşisini zamanla ortadan kaldırdıklarını, eşitlik ve demokrasi fikirlerinin, hukukta “eşit vatandaşlık” kavramının geliştiğini anlatır. Ekonomik gelişmenin gerektirdiği seküler bilgiler ve davranışlar da bu süreçte yaygınlaşır.

Steve Bruce da dindarlaşmayı izleyen sekülerleşmeyi rakamlarla ortaya koyar.

Fakat bu süreçte, Fransızların yaptığı hata gibi, “merkez”le “kenar” arasındaki değerler çatışmasını sürdürerek, siyasi gücü kullanarak dışlayıcı bir “yeni merkez” yaratmaya kalkmak, siyasi kutuplaşmayı tırmandırır, toplumsal entegrasyonu, uluslaşmayı geciktirir... Fransa ancak 1950’lerde istikrara kavuşabilmiştir.

Türkiye’de de bir yandan dindarlaşma yükselirken aynı zamanda sekülerleşme yaşanıyor. Artık muhafazakârlar da devletin laik olması gerektiğini benimsiyor. Eski “merkez” de artık türbanı yasaklamaktan bahsetmiyor...

Bu uzun süreli tarihi-sosyolojik değişim sürecinde merkez-kenar kaynaşmasını gerçekleştirmek için hukuk devleti, çoğulcu demokrasi, liyakat sistemi, bağımsız yargı, siyasette ılımlı tavır milletler için

hayati derecede mübrem bir ihtiyaçtır.

HER YERDE HÜRRİYET

DİĞER KANALLAR

[Facebook](#)

[Twitter](#)

[RSS](#)

[Kişisel Verilerin Korunması](#)

[Hürriyet Kurumsal](#)

[Bize Ulaşın](#)

Hürriyet
com.tr

© Copyright 2022 Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş